

Наталія МОЧЕРНЮК

УНІВЕРСАЛІЗМ ОЛЕНКИ ГЕРДАН-ЗАКЛИНСЬКОЇ: МИСТЕЦТВОЗНАВЧИЙ ПАСПОРТ

**Яців Р. Оленка Гердан-Заклинська
(1916—1999): життя у мистецтві:**

**Матеріали до історії українського
мистецтва ХХ століття /**

Роман Яців. — Львів :

Растр-7, 2015. — 152 с. : іл.

Українська культура ХХ століття особливо багата на імена митців-універсалістів. Вже вписані в історію різних мистецтв імена Богдана Лепкого, Михайла Жука, Юхима Михайліва, Михайла Гаврилка, Василя Хмелюка, Івана Крушельницького, Володимира Гаврилюка, Святослава Гординського, Оксани Лятуринської, Галі Мазуренко, Володимира Винниченка, Емми Андієвської та багатьох інших. І цей список постійно поповнюється завдяки зусиллям дослідників, що знаходять у нашій драматичній (а часто й трагічній) минувшині забуті імена талановитих українців, що загинули або ж загубилися в еміграційній круговерті жорстокої доби. І ось нове повернення — Оленка Гердан-Заклинська: танцівниця, хореограф, публіцист, поетеса, художниця, яка у кожній зі сфер своєї діяльності залишила вартісну спадщину. Роман Яців присвячує розгядуванню естетичної загадки цієї талановитої українки книгу, яка заслуговує на резонанс у мистецтвознавчому середовищі.

Вже монографічний нарис про мисткиню містить чимало свідчень про феноменальну обдарованість Оленки Заклинської (частку «Гердан» вона вживала як авторське творче псевдо, відтак її сценічне ім'я було справді семантично багатим). Ще Марійка Підгірянка звернула увагу на здібну дівчинку, що «танцювала безустанку», у вірші «Та Оленка, та маленька», який виконувався спершу під мелодію угорської народної пісні, а пізніше — під музику Миколи Колесси. Жаб'є як місце народження, Великий Бичків (початкова школа), Ясіня, Прага (Українська реальна гімназія), Перемишль (Український дівочий інститут), Львів (Музичний інститут імені Лисенка), Брюссель (успіх на Міжнародному фестивалі мистецького танцю), Відень (навчання у відомій танцівниці Розалії Хлядек), Інсбрук (табори для «переміщених осіб»), еміграція до Канади (Вінніпег, Торонто), а згодом до США (Нью-Йорк, місто Редінг — місце вічного спочинку) — такі ключові точки життєвої траєкторії Оленки Гердан-Заклинської в географічних назвах (до речі, книга має покажчик не лише імен, а й географічних назв). Без перебільшення, через життя у мистецтві танцю, яке було найважливішим в естетичному паспорті українки, дано зріз історії хореографії ХХ століття загалом: автор виявив неабияку обізнаність з цим мистецтвом, що розгортається тут в розмаїтті відомих імен і явищ. Варто відзначити, що видання

споряджене великою кількістю фотографій у чудовій якості, що творять змістовний візуальний ряд до мистецтвознавчого тексту.

Відданість Оленки Гердан-Заклинської танцювальному мистецтву проявилася не лише у власному виконавстві й хореографічних постановках, а й у мистецтвознавчому осмисленні модерного танцю та мистецької освіти (низка статей «Мистецтво, мистець і мистецький твір», «За розвиток українського танку»), нарисах про видатних танцівників та діячів культури («Зустріч з диригенткою», «Валентина Переяславець», «Балет Вадима Сулими» та ін.) та плідній педагогічній діяльності (в еміграції створила свої школи модерного танку при Українських музичних інститутах). Безсумнівно, довершена практика й теорія танцю стали основою її філософії мистецтва. «Композиція танку походить на композицію музики, малярства, поезії, драми та на інші креативні форми вияву людського духа. Танець, який є матір'ю всіх інших родів мистецтва, замикає в собі ті роди, зливається з ними в одну цілість. Наприклад, не можна відлучити поезії від танку, бо тоді танок став би неповний. В ньому будуть прогалини. Саме тому багато танцюристів спроможні проявлятися активно ще й в інших ділянках мистецтва: в музиці, поезії, малярстві, різьбі тощо. Модерний танець — це фантазія з нереальності, через яку нижче положені реальності увидатнюються гостріше, як у щоденному житті. Тіло є висловом експресії не тільки тому, що танцюрист уживає його в танку, але й тому, що воно каже про те, чого не можна вивісти словом, музикою, різьбою, малярством» (с. 60), — робить такі цікаві й глибокі узагальнення мисткині.

Так, Оленка Гердан-Заклинська жила й діяла, керуючись передусім «інстинктом мистецтва», і велика заслуга Романа Яціва полягає в тому, що він уводить у мистецтвознавчий обіг поезію, графіку й малярство авторки. У книзі репродуковані окремі графічні й малярські роботи мисткині, а також републіковано її збірку «Ритми полонин» (1964), про яку варто сказати окремо.

У передмові до збірки авторка стверджує, що саме мистецтво танку допомогло їй розвинути «замилування до поезії». Свого часу до писання заохочував Оленку батько, Богдан Заклинський, який не толерував її сценічної кар'єри. Вже назва збірки акцен-

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 6 (132), 2016

тує магістральні мотиви — спогади про рідний край і нестримний потяг до танцю. Танцювальний «концепт» пронизує усі рівні поетичної книжки. І стосується це не лише циклу «Танкові образи», якими, як свідчить поетка, прагнула «інтерпретувати деякі танкові креації в епічній формі», подібно як у малярстві — «бо танець є скоропроминаюче зорове явище й важко його вдержати в пам'яті» (с. 69). Навіть метафоричність її поетичного слова постає на

основі цього концепта: «весна танцювала», «сльоза танцювала», «метелик у танку», «танець широкий в незайманих хвилях», «він (танець) ниткою-леном прошитий», «в танці тіні з леготом в обіймах» та багато інших. Хоча це «весняна» збірка, та все ж мого «коли не судилося милого щастя, хай миле горе буде», яке Оленка Гердан-Заклинська запозичує у Марка Вовчка, вдало передає настрій її поезії. «Ці слова покриваються з передчуттям тривожного майбутнього, яке не покидає мене з наймолодших років і сумом лягло на серце», — зазначає вона. Звісно, еміграція загострювала самотність, посилювала відчуття тривоги й непевності, хоча мисткиня зуміла і тут професійно реалізувати себе. Євген Маланюк характеризував потребу в літературному писанні для багатьох еміграційних діячів як «вихід з безвихідности, в якій опинилося на чужині ціле покоління» (Маланюк Є. Спізнене покоління. Леонід Мосендз та інші / Євген Маланюк // Книга спостережень. — Торонто : Гомін України, 1962. — Т. 1. —

С. 173.). Це слушно й щодо Оленки Гердан-Заклинської, якій саме еміграція дала імпульси до літератури. «Вихід з безвихідности» був онтологічною потребою творчості: необхідністю висловити внутрішньо пережите, реагувати на події, пояснити власне мистецтво, а часом і своєрідним терапевтичним засобом у злигоднях жорстокої доби.

Велике значення мають і додатки в книзі. До них увійшли публікації сучасників, присвячені творчості Оленки Гердан-Заклинської, специфіці її творчого феномену («Новий український танок» Слави Ласовської, «За український характер товариського життя» Миколи Колесси, «Оленка Гердан-Заклинська» Марії Пастернак, «Вічне й невмируще в мистецтві Оленки Гердан-Заклинської» Петра Марченка, а також статті Олександри Цурат, Романа Пачовського, Анни Осінської, Ангіна Малуці та інших). Ці матеріали засвідчують прижиттєву славу й визнання мисткині, а разом з тим є нагадуванням, що вона заслуговує на добру пам'ять співвітчизників і в наступних поколіннях.

Це третє видання серії, започаткованої Романом Яцівим, присвячене до 100-ліття від дня народження Мисткині (попередньо видані матеріали про Олексу Шатківського й український мистецький гурток «Спокій» (2008) та книга про творчість Романа Чорнія (2013). Меценатом видання став художник Анатолій Криволап. Впевнена: надія автора на те, що книга «слугуватиме спонукую до спеціальних наукових студій українського модерного танку як мистецького явища» обов'язково справдиться.

Безперечно, Роман Яців уміє віртуозно «паспортизувати» секрети творчості у мистецтвознавчий аналіз, то ж ми з нетерпінням чекатимемо наступного анонсованого видання серії, в якому автор досліджуватиме творчу особистість Галі Мазуренко як малярки й поетеси.